

Makale Başvuru/Kabul Tarihleri:
Received/Accepted Dates:
02.10.2019/18.12.2019

Cilt 7, Sayı 13, Yıl 2020

Küresel Finansal Krizlerin Türk Bankacılık Sektöründeki Risklere Yansımaları

Dr. Tülay AKBULAK

tulayak34@hotmail.com

ORCID: 0000-0002-9835-8443

Özet

Finans sektöründe yaşanan krizlerin ortaya çıkış nedenlerine bağlı olarak, dış borç krizleri, sistematik finansal krizler, bankacılık krizleri ve para krizleri gibi dört grupta toplayabiliriz. 1980 yılı sonrası yoğunlaşan finansal krizlerin, finansal riskleri etkilememesi mümkün değildir. Finansal riski, tek yönlü tanımladığımızda bankacılık sektöründe beklenen getirilerdeki (olumsuz yönde) sapma ihtimali olarak tanımlayabiliriz. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi (Basel) finansal riskleri üç ana grup altında toplamıştır. Bunlar; piyasa riski, kredi riski ve son olarak da operasyonel risklerdir. Bankalar topladıkları mevduatları kredi olarak ihtiyaç sahiplerine kullandırmaktadırlar. Kullandıkları kredilerin bir kısmının veya tamamının tahsil edilememesi durumunda oluşan riske kredi riski denilmektedir. Kredi risklerinin yanında bankaların; faiz riski, hisse senedi pozisyon riski, döviz kuru riski ve emtia riskini, piyasa riski adı altında toplayabiliriz. Operasyonel risklerini ise; yönetim riski, iş riski, personel riski ve teknoloji riski olarak gruplayabiliriz.

Anahtar Kelimeler; Finansal Krizler, Küresel Finansal Krizler, Finansal Riskler, Bankacılık.

Reflections of Global Financial Crisis on Risks in Turkish Banking Sector

Abstract

The reasons for the emergence of crises in the financial sector can be grouped into four: foreign debt crisis, systematic financial crisis, banking crisis and money crisis. The financial crises intensifying after 1980 affects financial risks. Financial risk can be defined briefly as the probability of deviation in the expected returns (negative) in the banking sector. The Regulatory and Supervision Implementation Committee (Basel) grouped financial risks under three main groups: Market Risk, Credit Risk and Operational Risks. Banks make available deposits for those who need loans. If part or all of the loans granted cannot be collected, this risk is called credit risk. In addition to credit risks, market risks can be gathered banks' interest risk, stock position risk, exchange rate risk and commodity risk. Last but not least, operational risks grouped management risk, business risk, personnel risk and technology risk.

Keywords: Financial Crises, Global Financial Crises, Financial Risks, Banking.

GİRİŞ

Ekonomik anlamda krizi, büyüklüğü ve etki alanı (maddi ve /veya manevi) önceden öngörülemeden, devletlerin ve işletmelerin ekonomilerini olumsuz yönde etkileyen, günlük yönetim kararlarının dışında olağanüstü kararların alınmasını gerektiren durumlar olarak tanımlayabiliriz. (Turgut, 2006-2007: 35) 1990'lı yıllardan sonra literatürde yaygın olarak kullanılmaya başlayan finansal krizlerin, nedenlerini genel olarak sıraladığımızda; reel sektör ile mali sektör arasındaki uyumsuzluğun artması, sermaye akımındaki hızlı yer değiştirmeler, tasarruflarda veya tüketimlerde aşırıya kaçılması, reel döviz kuru sorunları, yetersiz likidite ve/veya likidite bolluğu, bütçe açıklarındaki hızlı artış, yabancı finansmanla borçlanmaların kısa vadeli oluşu, altyapı ve denetim mevzuatlarındaki eksiklikler, petrol

ve gaz ürün fiyatlarındaki ani değişiklikler, vergi gelir dengelerindeki bozulmalar ile finansal kurumların bilançolarındaki bozulmaları gösterebiliriz (Delice, 2003: 67).

Finansal krizlerin ekonomideki etkilerinin süresi ve derinliğinde bankaların ve diğer finansal kuruluşların güçlü sermaye yapıları önem arz etmektedir. Başarısız finansal kuruluşların piyasada faaliyetlerini sürdürebilmeleri adına yapılan destek düzenlemelerine sınır getirilmesi, Merkez bankasının bağımsızlığının sağlanabilmesi, yabancı bankaların ülkeye gelmesi veya diğer yerli bankalarla yapılacak ortaklıklar, kamu maliye politikalarında sağlanacak disiplin, uygulanan para politikalarındaki başarı krizin etkilerinin düşürülmesinde etkili olabilir. Alınacak önlemler ve uygulanacak politikalar ülkeden ülkeye farklılık gösterse de, dünyada krizin etkilerinin azaltılabilmesi için benzer maliye, para ve finansman politikaları uygulanmaktadır (Durmuş, 2010: 45).

Çalışmanın amacı, küresel finansal krizlerin ekonominin lokomotifi bankaların yüklenmek zorunda kaldıkları riskler üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Öncelikle ekonomilerde yaşanan finansal krizlerin içerikleri ve çeşitleri ele alınacaktır. Daha sonra 1970 yılı sonrası dünyada ve ülkemizde yaşanan finansal krizler ele alınmıştır. Devamında ise bankaların faaliyetlerini gösterirken yüklenmek zorunda oldukları risklere değinilerek küresel finansal krizlerin bu riskleri üzerindeki etkileri anlatılmıştır.

1. Finansal Krizler ve Çeşitleri

Küresel finansal krizlerin hasarları benzerlik gösterse de krizlerin ortaya çıktığı dönem, ülkeleri ve içerikleri farklılık gösterebilir. Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye'nin ilk ekonomik krizi olan 1929 dünya ekonomik krizinin neden olduğu buhran ile daha sonraki yıllarda yaşanan küresel finansal krizlerin nedenleri birbirinden farklılık göstermektedir.

Küresel finansal krizleri; dış borç krizleri, sistematik finansal krizler, bankacılık krizleri ve para krizleri gibi dört grupta toplayabiliriz.

Dış Borç Krizleri; Bir ülkenin vadesi gelen özel ve/veya kamu kesimine ait dış borçlarının tamamını veya bir kısmını ödeyemeyeceğini ilan etmesi durumudur. Burada dikkat edilmesi gereken konu bu borcun ödenmemesinin geçerli gerekçesi olup olmadığına bakılmadan sadece borçlu ülkenin borcu ödeyemeyeceğini beyan etmesinin yeterli olmasıdır. Bu durumda borç yeniden yapılandırılabilir veya ötelenebilir. Alacaklı tarafların ülkenin gelecekle ilgili ödeme sıkıntısını görüp, yeni kredi kullanımını durdurarak ve vadesi gelmeyen alacaklarını da tahsil etmek istemesiyle ticaret normal seyrinden kriz haline dönüşebilir. (Delice, 2003: 61)Kriz kamu sektöründe yaşanıyorsa özel sektör daha çok etkilenebilir ve krizin para krizine dönüşmesi kaçınılmaz olabilir.

Sistematik Finansal Krizler; Genelde ülkelerin makroekonomik dengelerinin bozulmasıyla ortaya çıkan ve finansal sistemin işlevlerini yerine getirmesini engelleyen krizlerdir. (Tekinşen, 2002: 73) Sistematik krizler içinde bankacılık ve para krizleri de yer alır ama her bankacılık ve para krizi sistematik kriz olarak yorumlanmayabilir.

Bankacılık Krizleri; Para krizlerinden daha fazla ekonomiye hasar veren bankacılık krizlerinin temelinde güven sorunu yatmaktadır. Tasarruf sahiplerinin yaşadığı güven kaybı ile bankalardaki mevduatlarını toplu olarak çekmek istemeleri ve bunu bankaların karşılayamaması krizin ana nedenleri arasındadır. Finans sektöründe görevlerini yerine getiremeyen bankalar iflasa sürüklenebilir. Bu durum kredi arzlarının düşüşüne, yatırımların azalmasına ve tüketimin kısılmasına olumsuz etki yapabilmektedir. (Çınko ve Ak, 2009: 68)

Para Krizleri; 1990 yıllardan sonra görülen para krizleri daha çok gelişmekte olan ülkelerde etkisini göstermiştir. Para krizlerinin birinci nedeni, ülkeye giren hızlı yabancı sermayenin sonrasında yine hızla çıkmasıyla bozulan ekonomik dengelerdir. Hızlı çıkışın ülke döviz rezervleri ile kompanse edilememesi, kısa vadeli alınan dış borçların yüksekliği, döviz kurlarındaki aşırı yükselme, cari hesap

açığındaki artış, spekülasyonların devalüasyonla sonuçlanması ve sabit kur sisteminden çıkılarak alternatif kur sistemi arayışı diğer nedenler olarak gösterilebilir. (Arı ve Özkeskin, 2016: 46)

Kısaca para krizini, yabancı sermayenin hızlı hareketliliği ve kurlardaki ani değişiklik olarak tanımlayabiliriz.

2. 1970 Yılı Sonrası Küresel Krizler

Küreselleşmenin olumsuz sonucu olarak dünyanın herhangi bir ülkesinde meydana gelen ekonomik kriz, birbiri ile ilişkisi bütünleşmiş mali piyasalar nedeniyle, dünyanın diğer ülkelerinde de hızla hissedilmektedir. Bunun genel nedeni olarak; sermayenin hızlı ve belirsiz hareketleri ile piyasalardaki kırılganlık seviyesinin yüksekliğini gösterebiliriz.

1929 Dünya Buhranından sonra 1960 yılların sonuna kadar dünya genelinde çok büyük çaplı bir ekonomik kriz yaşanmamıştır. Fakat 1970'li yıllara gelindiğinde kapitalizmde etkisiyle dünya yeniden finansal krizlerin etkisi altına girmeye başladı. Son kırk yıl dünya ekonomik krizlerine baktığımızda;

1980 - Arjantin Krizi; 1.Dünya Savaşından sonra ekonomik istikrarı bir türlü yakalayamayan Arjantin'in en büyük iki sorunundan birincisi ekonomisinin yabancı sermayeye bağımlılığının yüksek oluşu, ikincisi de dış piyasada ürünlerinin savaş öncesi dönem kadar ilgi görmemesiyle dış ticaret dengesinin bozulması diyebiliriz. 1976'da askeri hükümetin yeniden iktidara gelmesi enflasyonu arttırmış ve ulusal paranın değerinde hızlı düşüşe neden olmuştur. 1976-1981 yıllarında bit kur sisteminden, alternatif kur politikası olan Tablita sistemine geçilmesi, yaşanan Falkland Savaşı ve Meksika'daki borç krizi tüm Latin Amerika'yı etkilediği gibi Arjantin'i de olumsuz yönde etkilemiştir. Birbiri ardına yaşanan devalüasyonlar ve bir türlü çözüm bulunamayan bütçe açıkları sonucu enflasyon oranları üç yılda %672 seviyesine fırlamıştır. (Ergün, 2010: 12)

Arjantin'in kredi notunun düşmesi, ülkedeki yabancı bankaların sistemden çıkması, ekonomik belirsizlikler, güven kayıpları en çok bankacılık sistemini etkilemiştir. Çünkü tüm bu olumsuzluklar nedeniyle kullanılan kredilerin geri dönüşlerinde gecikmeler yaşanması ve arka arkaya yaşanan devalüasyonlar nedeniyle de kambiyo zararlarında hızlı artışlar meydana gelmiştir. Güven kayıpları bankaların mevduat toplamasında ve dış kaynak edinimlerinde de ciddi sorunlara neden olmuştur. Gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi Arjantin bankacılık sistemi finansal risklerin büyük bir bölümünü üstlenmiş durumdadır. Buna rağmen hükümet tarafından uygulanan yanlış politikaların hedefi haline gelmiştir. (Evirgen, 2004)

Sonuç olarak; yapılan istikrar planlarının uygulamalarında yaşanan gevşeklik ve yanlışlar sonucu istenilen başarıya ulaşılamamış ve Arjantin ekonomi politikasında istikrarı yakalayamamıştır. 2003 yılında IMF'ye vadesi gelmiş yaklaşık 3 milyar dolarlık borcunu ödemeyeceğini bildirmiştir.

1981 - Şili ve Uruguay Krizi; 1970'li yıllarda Şili, Uruguay ve Arjantinde serbestleşme kararı alınmıştır. Bu kararın sonucunda; bankalar döviz tevdiat hesabı açabilecekler, kamu bankaları özelleşecek, yurt içi ve yabancı bankaların finansal sisteme girişte yaşadıkları sınırlandırmalar kaldırılacaktı. Bu dönem üç ülkede de enflasyon oranları oldukça yüksekti. Şili'de bu kararlar uygulanırken enflasyon %600 civarından %20'ye düşmüştür. Enflasyonun bu kadar hızlı düşmesi karşısında reel faiz oranları da aşırı yüksek düzeye ulaşmıştır. Uruguay ve Arjantin'de ise enflasyon oranları yüksek seviyede kalmaya devam etmiştir. Yurt dışı ile yurt içindeki faiz oranları arasındaki farkın yüksekliği ülkelere yüksek miktarda yabancı sermaye girmesine neden olmuştur. Kontrolsüz bu giriş ekonomik dengelerin bozulmasına ve ülkelerin devalüasyona gitmelerine neden olmuştur. Reel faiz oranlarındaki yüksek seyir birçok bankanın iflasına neden olmuştur. İflasa sürüklenen finans kurumlarını kurtarmak da ülkeleri mali açıdan krize sürüklemiştir. (Öztürk ve Kuşçu, 2011: 17)

1991 - Finlandiya ve İsveç Krizi; Tüm dünya ülkeleri gibi İsveç ve Finlandiya da küresel finansal krizlerden etkilenmişlerdir. İsveç krizinin türü bir bankacılık krizidir. Aslında bu tarihe kadar İsveç’de krizin gelişi öngörülememiştir. Hatta işsizlik oranı tüm zamanların en düşük seviyesinde seyretmekteydi. Tüm Avrupada yaşanan kur krizi İsveç’de yaşanan bankacılık krizi ile aynı zamana denk gelmiştir. Bankaların dışında yoğun rekabet halinde bulunan finans şirketlerinden biri olan Nyckeln’in piyasaya sürdüğü vadesi gelen sertifikaları ödeyemez hale gelmesi krizin başlangıcını oluşturmuştur. Kendilerini kurtarmak isteyen diğer finans kuruluşları da bankalara kredi başvurusunda bulunmuşlardır. Faizlerin yüksek oluşu kullanılan bu kredilerin geri dönüşlerinde sorun oluşturmaya başlamıştır. Kısır piyasada daha önce takibe düşen ya da kredi talebi reddedilen firmalar bu defa bankaların karşısına dolaylı yoldan yeni müşteri gibi çıkmışlardır. Dolayısıyla kriz bankacılık sektörüne hızla yayılmıştır. (Aydın, 2002: 2-5) Finlandiya’ya bakıldığında bankaların durumları çok farklı değildi. Düşük faizlerle uzun vadeli devlet tahvili alan bankalar faizlerin yükselmesiyle zarara uğramışlardır. Bunun sonucunda da ciddi olarak likidite sıkıntısı yaşamaya başlamışlardır.

1994 - 1995 Meksika Krizi; Özel sektörün tasarruflarındaki düşüş, sabit döviz kuru ile uygulanan finansal politikalar arasındaki tutarsızlık, kapatılamayan cari işlemler açığı, ulusal paradaki aşırı değer artışı Meksika’daki krizin nedenleri arasında sayılabilir. Bu dönemde ülkeye giren yabancı para kaynakları da portföy yatırımlarına yönelince devlet iç borçlanmaya giderek çıkardığı bonoları piyasaya sürmüştür. Fakat günü gelen bonoların ödemesinin rezervlerinin çok üzerinde olması krizi kaçınılmaz kılmıştır. (Erkekoğlu ve Bilgili, 2005: 15-36)

1994 - 1995 Türkiye’deki Bankacılık Krizi; Dünyada yaşanan ekonomik krizler nedeniyle güven sorunu, gelişmekte olan ülkelere yabancı yatırımların gerçekleşmesini olumsuz yönde etkilemiştir. 1994 yılında ülkemizde yaşanan siyasi istikrarsızlık nedeniyle, dövizdeki hızlı değer artışı ülke rezervlerinin erimesine neden olmuştur. 1990’lı yıllarda devlet harcamalarını kamu bankalarından aldığı borçlarla karşılamaya başladı. Özel bankalar ise yüksek faizler vererek piyasadaki topladığı mevduatları devlete yine yüksek faizler karşılığı kredi olarak sattılar. Bütçe ve cari açıkların kapatılması için alınan özelleştirme kararı anayasa mahkemesi tarafından iptal edilince kalan yabancı sermaye de ülkeden hızla çıkışı yapmaya başladı. Ardından ülkenin kredi notu düşürüldü. Vergi oranlarında yaşanan artış sonucu TL’de devalüasyona gidildi. Yaşanan sarmaldan çıkılması güçleşince, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 14 ay süreli stand-by anlaşması imzalandı. (Danışoğlu, 2007: 1-11)

1997 - Güney Doğu Asya Ülkeleri Krizi; Bu kriz özelliği itibarıyla bir mali krizdir. İlk olarak 1997 yılında Tayland borsasının çöküşü ile başlamış ve Güney Kore, Malezya, Endonezya, Hong Kong ve Singapur gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde çöküşe neden olmuştur. Bu krizin ana nedeni, enflasyonu indirmek ve yabancı sermayeyi ülkeye gelmesini sağlamak için yanlış uygulanan kambiyo politikalarıdır. 1990’lı yıllarda hızla ülkeye çekilen yabancı sermaye, Meksika Krizi’nin de etkisiyle, en ufak bir tedirginlikle hızla çıkmaya başladı. Sahip olunan döviz rezervlerinin bu çıkışı karşılamasının mümkün olmaması, bankacılık sektöründeki denetim ve yönetim boşlukları krizi kaçınılmaz kılmıştır. (Samur, 2015: 123)

1998 - Rusya Krizi; 1997 Asya ülkelerinde patlak veren kriz Rusya’yı da etkisi altına almıştır. Asya krizi petrol fiyatlarında düşüşe neden olmuştur. İhraç gelirlerinin önemli bir kısmını petrolden sağlayan Rusya için bu durum cari açıklarının artmasına neden olmuştur. Kredi notunun yüksek olmasının avantajı ile yabancı kaynaklardan elde edilen kısa vadeli borçların ödenmesi, ihraç gelirlerindeki bu düşüş nedeniyle, zora girmiştir. Rus Merkez Bankası ulusal parasını devalüe etmiş ve moratoryuma giderek borçlarını ödeyemeyeceğini açıklamıştır. (Oktar ve Yüksel, 2015: 327-340)

1999 - Arjantin ve Brezilya Krizleri; Arjantin krizinin de asıl nedeni, Uluslararası Para Fonu (IMF) ile olan ilişkileri olarak görülmektedir. Arjantinde devlet ulusal parasını devalüe etmek istemedi ve dolara karşı önlem almakta gecikti. Ekonomi 3 yıl boyunca resesyona girdi. Kriz gittikçe derinleşti. Yüksek enflasyonun ve yüksek faiz oranlarının halen yaşandığı Arjantinde, krizin en çok Brezilya’yı etkilemesinin nedeni, diğer ülkelerle Brezilya ile olduğu kadar yoğun ticaret ilişkisinin

bulunmamasıdır. Brezilya krizi nitelik olarak bakıldığında kötü maliye politikasının neden olduğu bir para krizidir. Rusya krizinden sonra Brezilya ilk şokunu hızlı sermaye çıkışı yaşayarak görmüştür. Brezilya krizinde diğer nedenler kapatılmayan cari açığın kısa vadeli sermayeler ile finanse edilmeye çalışılması ve sürdürülebilir bir bütçe disiplininin sağlanamamasıdır. (Hacıhasanoğlu, 2005: 20-72)

2000 - 2001 Türkiye’de yaşanan Bankacılık Krizleri; 1999 yılında yaşanan doğal felaketlerin ardından, 2000 yılında bankacılık sektöründeki yolsuzlukların su yüzüne çıkması, piyasada dönen para miktarında ciddi düşüşe neden olduğu gibi güven sorunlarının da yaşanmasına neden olmuştur. Yabancı yatırımcının ülkeden hızla kaçması ile bir gecelik faizler %1500 oranlarına çıkmıştır. (Emin, 2017: 115-128) Ekonomik istikrarsızlık nedeniyle yabancı bankaların günü gelmemiş kredileri dahi geri çağırımları ve yaşanan siyasi gerginlikler, faiz oranları ve döviz kurlarında aşırı yükselmeye sonuçlanmıştır. Piyasadaki durgunluk borçlarını döndüremeyen işletmeleri hızlı iflasa sürüklemiş ve işsizlik oranlarında ciddi artış yaşanmıştır.

2008 Küresel Finans Krizi; 1929 yılı sonrasında dünyada yaşanan en büyük kriz olarak yorumlanan 2008 yılı küresel finans krizinin başlangıcı olarak 2006 yılında ABD’de konut piyasasındaki bozulmaları gösterilebiliriz. 2007 yılına gelindiğinde de yaşanan sıkıntıların sonucu piyasanın en büyük kuruluşlarından birkaçının iflası krizin yayılmasına neden olmuştur. Bu nedenlerin dışında 2008 krizi ile ilgili iktisatçılar arasında farklı görüşler mevcuttur. Bunları; sermaye piyasalarında yanlış fiyatlamaların sonucu konut fiyatlarındaki olağanüstü şişkinlik ve FED’ in uzun dönem federal fon faizlerini düşük tutması sonucu bankaların elde ettikleri ucuz krediyi satmalarındaki çaba, konut kredi risklerinde patlamaların yaşanması, tüketim harcamalarındaki aşırı artış, piyasa denetimindeki başarısızlar, ödenmeyen kredi risklerinin el değiştirmesi sonucu risklerin diğer kredi çeşitlerine bulaşması olarak sayabiliriz.(Kaderli ve Küçükaya 2012: 85-96)

Krizlerin ilk olarak etkileri ülkelerin büyüme ve işsizlik oranlarında kendini gösterir. 2008 krizinde en çok gelişmiş ülkelerin ekonomilerinde ve Türkiye’de büyüme oranlarında ciddi düşüş görülmüştür. İthalatın azalmasıyla piyasaların daralması yatırımların düşmesine ve işsizliğin artmasına neden olmuştur. İşsizlikteki artışın sonucu toplam talep azalarak ve krizin daha da derinleşmesine yol açmıştır. Sıcak paranın gelişmekte olan ülke ekonomilerinden hızlı çıkışı telafisi zor hasarlara yol açmıştır. Ayrıca, 2008 krizinde enflasyonun küresel risk niteliği taşıması, gıda ve petrol fiyatlarındaki hızlı artış, dünyadaki merkez bankalarını alınacak tedbirler ve uygulanacak politikalar arasında kararsızlığa düşürmüştür. Bu kriz dünyadaki birçok ülkede finansal dengelere büyük ölçüde hasar vermiştir.

3.Finans Sektöründe Karşılaşılan Riskler

Risk kelimesi ortaçağ boyunca Yunanca denizde zorluklardan kaçma anlamında kullanılan ‘rhiza’ kelimesinden türetilmiştir. Kelime anlamı olarak; hedeflere ulaşmada engel olabilecek olayların meydana gelme ihtimali olarak tanımlanmaktadır. Finansal riski kısaca tanımlarsak, finansal sektördeki beklenen getirilerin gerçekleşmesindeki sapma ihtimali diyebiliriz.

Finans piyasalarının küreselleşmesi özellikle mali risklerdeki artış ile karşı karşıya kalınmasına neden olmaktadır. Dünyada yabancı sermayenin dolaşımındaki engeller kalktıkça piyasalar genişlemiş ama bu genişleme de finansal riskleri beraberinde getirmiştir. Finans sektöründe yaşanan rekabetteki artış yatırım araçlarının çeşitliliğini ve alternatifini artırarak farklı risk türlerinin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. (Ertürk, 2010: 4)

Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi (Basel) finansal riskleri üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; kredi riski, piyasa riski ve operasyonel risklerdir.

3.1. Kredi Riski

Bankalar piyasadan topladıkları mevduatları ihtiyaç sahiplerine kredi olarak dağıtan aracı kurumlardır. Finans sektöründe faaliyet gösteren bankaların yüklendiği en önemli risklerden birisi kredi riskidir. Kredi riski, ödünç olarak satılan mevduatın bir kısmının veya tamamının geri ödenmemesi durumudur. Krediyi sadece kullanılan nakit para olarak düşünmemek gerekir. Bankaların kamuya veya özel sektöre verdikleri teminat mektupları, günlük kullanıma uygun kredili mevduat hesapları, diğer kurumlarda tutulan mevcutlar, diğer garantör işlemler veya türev sözleşmelerde kredi kapsamındadır. Dolayısıyla bankaların kredi riski almadan bankacılık faaliyetlerine devam edebilmeleri mümkün değildir. (Oktay ve Temel, 2007: 166-167)

Bankalar kredi risklerini minimuma indirebilmek için, kredi kullandırmadan önce müşterilerinin mali durumlarını incelerler. Mali verileri sisteme girerek müşteriye kredi notu oluştururlar. Bunun yanı sıra iş yaptıkları ticari borçluları ve alacaklıları arayarak müşterinin iş ahlakı hakkında referans alırlar. Kredi riskini mali olarak azaltmak amacıyla kredinin türüne göre kefil, ipotek ve/veya gerçek müşteri çekini teminat olarak almak isterler. Tüm bu önlemlere rağmen kredilerde farklı nedenlere bağlı olarak yaşanabilecek riskler kaçınılmaz olabilmektedir. (Koçyiğit ve Demir, 2014: 224). Bunları: kredinin gecikmesinden başlayarak kısmen veya tamamen ödenmemesi ve bunun sonucu takibe düşmesi, kredinin vadesinin uzatılarak yeniden yapılandırılmasının talep edilmesi, kredi kullanan firmanın bu dönemde iflası ve/veya iflas öncesi aldıkları konkordato sonucu banka faizlerini durdurabilmeleriyle kredi yüklerinin bankalara yüklemesi olarak sayabiliriz. Bu durum bankaları oldukça zor durumda bırakabilmektedir.

3.2. Piyasa Riski

Piyasa riskini, finansal krizlerden veya piyasadaki dalgalanmalardan kaynaklı, kur, faiz, emtia ve hisse senedi fiyatlarındaki değişimlerden kaynaklı zarar etme ihtimali olarak tanımlayabiliriz. (Mandacı, 2003: 70) Dolayısıyla piyasa riskini tanımlarken, faiz riski, döviz kuru riski, emtia riski, hisse senedi pozisyon riskinden bahsetmemiz gerekir.

Faiz Riski; Faiz riski bankanın kaynaklarını elde ederken yaptığı borçlanmadaki vade uyumsuzluğunu ve faiz oranlarında yaşanan hareketliliği kapsar. Bankalar fiyatlandırma yaparken varlıklarıyla yükümlülüklerine uygulanan/uyguladıkları faiz oranlarını, faiz opsiyonlarını dikkate almak durumundadırlar. Dolayısıyla faiz riskinde bankanın içinde bulunduğu durum oldukça önemlidir. Faiz riski bankanın kârını artırabildiği gibi zarara da neden olabilir.

Döviz Kuru Riski; Milli paranın yabancı para cinsinden değer kazanması ya da kaybetmesi durumunda bankaların içinde buldukları pozisyon gereği karşılaştıkları risk türüdür. Sermaye hareketliliğinin ülkeler arasındaki kısıtlamalarının gün geçtikçe azalması ve dalgalı kur sistemine geçiş bankaların döviz kuru risklerine verdiği önemi artırmıştır.

Emtia Riski; Ticarete konu olan gümüş, altın, bakır, petrol, doğal gaz, kahve, buğday, şeker gibi mallara genel olarak emtia adı verilmektedir. Bu malların ticaretinin yapıldığı yere de Emtia Borsası denilmektedir. Bankaların emtia riskine karşı doğrudan fiyatlarda meydana gelen/gelecek değişikliklere ek olarak benzer emtialarda, fiyat ilişkilerinden dolayı, yaşanacak fiyat değişimlerine de dikkat etmeleri gerekir. Bankalar emtia alım satımı işlemlerinde nakit pozisyonlarını değerlendirerek elde tutma veya satma getirisine de bakmaktadırlar. Dolayısıyla ellerinde bulunan emtialara ait risklerini en uygun şekilde yönetmek durumundadırlar. (bddk mevzuat, 2016: 6827)

Hisse Senedi Pozisyon Riski; Sermaye pay belgeleri olarak tanımlanan hisse senetlerinde bankalar, risklerini değerlendirirken, ellerindeki hisse senedinin her birini münferit ve ait olduğu sektöre, piyasadaki beklentilere ve mevcut duruma göre değerlendirmek durumundadırlar.

3.3. Operasyonel Risk

Operasyonel risk, bankacılık sektöründe yaşanan en eski risk türlerindedir. Operasyonel riski geniş anlamda tanımlarsak, piyasa ve kredi risk gruplarının dışında kalan tüm riskler olarak ifade edebiliriz. (Can, 2003: 3) Bu risk gurubuna neden olan faktörler her bankanın kendi yönetim yapısına ve işleyişine göre farklılık göstermektedir. Genel olarak değerlendirdiğimizde operasyonel riskleri beş ayrı başlık altında toplayabiliriz. Bunlar;

Süreçlerle İlgili Riskler; Bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirmek için gereken süreçlerin yanlış tasarlanmasından, iş akışlarının uygulamadaki eksikliklerinden, iç kontrollerde yaşanan uygulama yanlışlarından, bilgi akışının yetersiz kalmasından, yetkilerin sınırlarının belirlenmemesinden, kontrol mekanizmasının yeterli ve iyi işlememesinden kaynaklanan risklerdir.

Dış Riskler; Kurum dışı sahtekârlık olaylarından, doğal afetlere kadar yaşanabilecek riskleri bu gurup altında toplayabiliriz. Kara para aklama, müşteri suistimalleri, mevzuat değişikliklerinden kaynaklanan riskleri bu gruba sokabiliriz.

Personel Riski; Bankada görev yapan personelin ihmal, kasit, unutma, bilgi ve dikkat eksikliği gibi birçok nedenden dolayı ortaya çıkan bankayı ve müşteriyi zarara uğratma durumu ile sonuçlanabilecek risk durumudur.

Teknoloji Riski; Bankaların veri saklama, depolama, donanım ve yazılımlarının yanı sıra iletişim sistemlerinde de yaşayabilecekleri her türlü teknik sorunlar teknoloji riski içinde yer alabilmektedir. Bu riskler virüs problemleri, fiber saldırılar ve yetersiz sanal güvenlik ve yazılım sebebiyle oluşabilen risklerdir.

Yasal Riskler; Teknolojinin gelişmesi ve küreselleşmenin getirdiği sınır ötesi bankacılık faaliyetleri sonucu, bankaların şubelerinin bulunduğu ülkelere göre hukuki düzenlemelerin getirdiği risk türüdür. Müşteriler ile bankanın ve/veya dışardan hizmet satın aldıkları kurumlarla yaşanan anlaşmazlıklarda taraf olunan davalar bu risk gurubuna girmektedir.

SONUÇ

19.Yüzyıla kadar dünyada finansal krizlerin ana nedenleri savaşlar ve kıtlıklardı. 19.Yüzyıl ve sonrasında yaşanan finansal krizlerin nedenleri ve etki alanları kapitalizmin hızla küreselleşmesiyle farklı boyutlara taşınmıştır. Artık finansal kriz sadece ortaya çıktığı ülke ekonomisi için değil, yayılma özelliği ile diğer ülkelerin ekonomileri için de tehlike unsuru oluşturmaktadır.

Finansal krizlerin nedenlerinin içeriği kadar ülke ekonomilerine verdiği hasarların derinliği de büyük önem taşımaktadır. Ülkede yaşanan finansal hasarların derinliği sahip olunan finans sektörünün gücü ile orantılıdır. Türkiye’de finans sektörünün lokomotifi ise bankacılık sektörüdür. Bunun nedeni diğer finans kuruluşlarına kıyasla kaynak toplama ve dağıtma faaliyetlerinin büyük kısmının bankacılık sektörü tarafından gerçekleştirilmesidir. Hiç risk almadan sürdürülebilir ticaret yapılamayacağından bankaların da ticari faaliyetlerini yerine getirirken birçok riski göze almaları gerekmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Uygulaması Komitesi (Basel) bankacılık sektöründe yaşanan riskleri üç ana başlık altında toplamıştır. Bunlar; operasyonel riskler, piyasa riski ve kredi riskleridir. Kredi riski, bankaların özellikle küresel finansal kriz dönemlerinde artan risklerinden birisidir. Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında sağlanacak fonların arzındaki düşüş ve yüksek maliyet bankaların kredi kullandırılmalarında isteksizliğe neden olabilir. Borç almadan devam edemeyecek olan işletmelerde finansal sorunlar yaşanmaya başlanacağından işyeri kapanmaları artarken, yatırımlar da durma noktasına gelebilir. Ülkede istihdam ve işsizlik oranlarında yaşanan artış gelir seviyesindeki düşüşe neden olur. Refah seviyesinin düşmesi kredi borçlarının geri ödenmesini tehlikeye sokar. Bankaların

toplam kullandırdıkları kredi tutarı içindeki sorunlu kredilerin artışı kârlarında düşüşe neden olabilmektedir. Çünkü bankalar ödenmeyen ve takibe düşen her kredi için karşılık ayırmak zorundadırlar ve bu karşılıklar da net faiz gelirlerinden düşmektedir. Ayrıca takibe düşen her kredinin artan hukuksal maliyetleri de olmaktadır. Bir bankanın sorunlu kredilerindeki ve kullandırdığı çek karnesindeki karşılıksız oranlarının artması finans piyasasında kredibilitesinde düşüşe neden olabilmektedir. Elbette bankalar kredinin onay aşamasından itibaren risklerini minimize etmek amacıyla birçok önlem almaktadırlar. Fakat sistematik krizlerde birçok işletmenin aynı dönemde iflası ve/veya iflas öncesi konkordato kararı alarak, kredi faizlerini durdurabilmeleriyle kredi yüklerini bankalara yüklemeleri, bankaları oldukça zor durumda bırakabilmektedir. Ayrıca maliyet enflasyonuna neden olan sorunlu kredilerdeki artış başka krizlerin de nedeni olabilir. Dolayısıyla ülke içinden çıkılması zor bir kısır döngü içerisine girebilir.

Küresel kriz sonucu bankaların etkilendikleri diğer risk türü piyasa riskidir. Piyasa riskinin içeriğinde emtia, petrol ve türev ürünlerinin fiyatlarındaki dalgalanmalar, kurlarda ve hisse senedi fiyatlarında yaşanan hızlı değişimler yer almaktadır. Emtia ve varlık fiyatlarındaki sert düşüş, pozisyonunu ayarlayamayan bankalarda, ciddi sermaye kayıplarına ve büyük zararlara uğramalarına neden olabilirken, bankaların risklerini frenlemek istemeleri de tüketicilerde güven sorunlarına neden olabilmektedir. Kuruluş amaçlarından biri reel sektöre hizmet etmek olan bankaların, durum değerlendirmesi yaparken ve aksiyon almadan önce, piyasadaki risklerin mevcut riskleriyle korelasyonlarına bakmaları gerekmektedir. Zira yapılan araştırmalarda özellikle faiz oranlarındaki oynaklığın bankaların kâr oranlarıyla yüksek korelasyonu olduğu görülmüştür. Bankaların maruz kaldıkları piyasa risklerinde içinde buldukları mevcut pozisyon oldukça önemlidir. Aldıkları piyasa riskini en iyi şekilde değerlendirmek isteyen bankalar, mevcut ve/veya alacakları pozisyonlara göre kâr da ya da zarar yapabilirler.

Küreselleşmenin finansal ekonomilerde yaşanan sınır tanınmama durumu, dijitalleşen bankalarda teknolojinin hızlı gelişimi, değişen yasal düzenlemeler, kara para aklamada sınırları aşan yeni teknolojik yöntemler ve finansal krizlerin personel üzerindeki psikolojik etkileri bankaların operasyonel risklerinde artışa neden olabilir. Bankalar gerçekleşmesi muhtemel operasyonel risklere karşı belirli oranlarda sermaye ayırırlar. Operasyonel riskler arttıkça ayrılmasına ihtiyaç duyulan sermaye de artmaktadır. Ayrılan sermayenin miktarı mevcut kaynakların kullanım etkinliğini olumsuz etkiler ve dolayısıyla bankaların kâr oranlarını düşürebilir.

Türkiye’de finansal istikrarın devamında güçlü bankacılık sektörünün varlığı ne kadar önemliyse, bankaların varlıklarının devamında da, özellikle kriz ortamlarında, sermaye yapıları, kârlılıkları ve risk pozisyonları o derece önemlidir. Finansal küreselleşmenin getirdiği risklerden olan ekonomik krizlerin ortaya çıkış nedenlerini iyi okuyabilmek, alınması gereken önlemlerin daha etkili sonuçlar vermesini sağlayabilir. Son kırk yılda yaşanan küresel finansal krizlerde Türk bankacılık sektörünün durum değerlendirilmesi yapıldığında, yaşanan kırılganlıkların, 2000 ve 2001 krizleri hariç, daha çok yurt dışı etkenlerden kaynaklandığı görülmektedir. Çünkü Türk ekonomisi dışa açık bir ekonomidir. Gelişmiş ve gelişmekte olan diğer ülkeler gibi Türkiye’nin de küresel finansal krizlerden etkilenmemesi mümkün değildir. Küresel finansal krizler ise bankaların risklerini tetiklemektedirler. Burada dikkat çekilmesi gereken konu finansal krizleri doğru yorumlayarak risk ölçümlerinde gerçekçiliği yakalayabilmek ve en az hasarla atlatılabilecek etkin önlemleri hızla alabilmektir. Özellikle Basel’in kriz sonrası aldığı kararların ciddiyetle uygulanması, başta bankacılık sektörü olmak üzere tüm finans kuruluşlarının kırılganlık oranlarının düşürülmesi açısından önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

Arı, A., Özkeskin, N., (2016). *Türkiye’deki Bankacılık Krizlerinin Nedenleri: Ekonometrik Bir Yaklaşım*,

Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi, 2016, Cilt: 53 Sayı: 622 ss: 46-51
http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/files/articles/152820006118_3.pdf

Erişim Tarihi: 01.Ekim.2019

Aydın A., (2002). *İsveç Bankacılık Sistemi, Kriz, Krizde Yapılanlar ve Kriz Sonrası*, Türkiye Bankalar Birliği, Ocak 2002, ss.2-5)

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/arastirma-ve-yayinlar/arastirma-ve-sunumlar/2003---2002/278?s=5> Erişim Tarihi: 01.Ekim.2019

Can, E., (2003). *Operasyonel Risk ve Yönetimi*, Yeterlik Etüdü, <https://www.spk.gov.tr/SiteApps/Yayin/YayinGoster/401> Erişim Tarihi: 01.Ekim.2019

Çinko, L., Ak, R., (2009). *Küreselleşen Ekonomilerde Yaşanan Bankacılık Krizleri'nin Anatomisi*, Dergipark, Yıl:23, Sayı:83, Nisan 2009 s:68 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/150787>
Erişim Tarihi: 01.Ekim.2019

Danişoğlu, A.,Ç., (2007). *Para Krizleri: Türkiye'de Yaşanmış Krizlerin Değerlendirilmesi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2007 (2), ss: 1-11 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100819> Erişim Tarihi: 01.Ekim.2019

Delice, G., (2003). *Finansal Krizler: Teorik Ve Tarihsel Bir Perspektif*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 20, Ocak-Haziran 2003, ss. 57-81. <http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi20/delice.pdf> Erişim Tarihi: 10.Eylül.2019

Durmuş, S., (2010). *Finansal Krizleri Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar*, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı: 5, Bahar 2010, ss:31-46 https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/sobedergi/file/005/4_0.pdf

Erişim Tarihi: 10.Eylül.2019

Emin, D., (2017). Türkiye'nin Finansal Krizleri Ve Göstergeleri, Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi, Cilt: 9, Sayı: 17, Temmuz 2017, ISSN: 1309-1123, ss. 115-128 DOI: 10.14784/marufacd.346191 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/353934> Erişim Tarihi: 12.Eylül.2019

Ergün, S., (2010). *Arjantin'in Ekonomik İstikrarsızlık Tarihi: İnişler Ve Çıkışlar*, Akademik Bakış Dergisi Sayı 20, Nisan – Mayıs – Haziran 2010, ss: 12-14, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız- Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZİSTAN

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423868215.pdf> Erişim Tarihi: 10.Eylül.2019

Erkekoğlu, H., Bilgili E., (2005), *Parasal Krizlerin Tahmin Edilmesi: Teori Ve Uygulama*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 24, Ocak - Haziran 2005, ss. 15-36. <http://iibf.erciyes.edu.tr/dergi/sayi24/herkekoglu.pdf> Erişim Tarihi: 12.Eylül.2019

Ertürk, H., (2010). *Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler Ve Risk Yönetimi*, Hazine Müsteşarlığı, 2010, ss:62-64 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/208921> Erişim Tarihi: 12.Eylül.2019

Evirgen, D., (2004). *Arjantin Krizinin Nedenleri - Sonuçları Ve Türkiye Karşılaştırması*, Mevzuat Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 77, Mayıs 2004, ISSN: 1306- 0767 <https://www.mevzuatdergisi.com/2004/05a/04.htm#>

Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Hacıhasanoğlu, B., (2005). *Meksika 1994 Ve Arjantin 2001-2002 Krizlerinin Gelişmekte Olan Ülkeler Ve Türkiye için Önemi*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Piyasalar Genel Müdürlüğü Ankara, Haziran 2005, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, ss:20-72 <http://www3.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/burcinhacihasanoglu.pdf> Erişim Tarihi: 02.Ekim.2019

Mandacı, P.,E., (2003). *Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt:5, Sayı:1, 2003, s.70

Oktar, S., Yüksel, S., (2015). *1998 Yılında Rusya'da Yaşanan Bankacılık Krizi ve Öncü Göstergeleri*, Marmara Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 2015, Sayı 2, ss:327-340 Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Oktaç, S., Temel, H., (2007). *Basel Iı Kriterleri Ekseninde Ticari Bankalarda Kredi Riski Yönetiminin Karşılaştırılmasına Yönelik Bir Saha Çalışması*, ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 6, 2007, ss. 163–185 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423937178.pdf> Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Samur, C., (2015). *1997 Asya Krizi Öncesinde Kriz Ülkelerinin Makroekonomik Sağlamlığı*, Kırıkkale Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, İktisat Fakültesi Mecmuası Cilt: 65, 2015/1 ss: 107-174 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/234697> Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Kaderli ,Y., Küçükkaya, H., (2012). *2008 Dünya Finansal Krizi Sonrası Türkiye Ekonomisinde Yaşanan Gelişmelerin Bazı Ülkelerle Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 12, 2012, ss: 85-96 https://www.journalagent.com/pausbed/pdfs/PAUSBED_2012_12_85_96.pdf Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Koçyiğit, Ç.,S., Demir, A., (2014). *Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Riski Ve Yönetimine İlişkin Bir Uygulama: Türkiye Garanti Bankası Örneği*, Journal of Business Research Turk, 2014, ISSN:1309-0712 s.224 https://www.isarder.org/isardercom/2014vol6issue3/vol.6_issue.3_article011_full_text.pdf Erişim Tarihi: 11.Ekim.2019

Tekinşen, A. (2002). *Finansal Kriz Türleri ve Krizlerin Öngörülmesinde Kullanılan Temel ve Öncü Göstergeler*, Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi, Haziran 2002, s.73 <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/55213> Erişim Tarihi: 11.Eylül.2019

Turgut, A. (2007). *Türleri, Nedenleri Ve Göstergeleriyle Finansal Krizler*, TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi Cilt:20, Sayı:4-5 Kasım 2006 / Şubat 2007 s.35 www.tuhis.org.tr/upload/dergi/1348811764.pdf Erişim Tarihi: 10.Eylül.2019

Öztürk, Y.K., Kuşçu, S., (2011). *Finansal Serbestleşme: İlk Deneyimler ve Kriz*, ss: 10-17 http://journals.manas.edu.kg/reforma/oldarchives/2011-1-49/2_1012-3922-1-PB.pdf

Erişim Tarihi: 10.Eylül.2019

Mevzuat

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu, Piyasa Riskinin Yönetimine İlişkin Rehber, 31 Mart 2016, Sayı: 6827, ss:1-11 https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0098.pdf Erişim Tarihi: 15.Ekim.2019.